

De vele gezichten van het

Tekst en foto's: Jouke Altanburg

Dit artikel geeft een schets van de grote vlinderrijkdom die in dit kleine zijdal van het Zwitserse Rhône-dal gezien kan worden. Het is gebaseerd op mijn gelijknamige dialezing die door geïnteresseerde groepen aangevraagd kan worden.

Eerste kennismaking Het Lötschental ligt in het Zwitserse kanton Wallis. Het dal heeft de vorm van een liggend vraagteken. Zijn naam is ontleend aan de Lonza, de loodkleurige beek die het dal heeft uitgesleten. De natuurlijke toegang tot het dal wordt gevormd door een ruige, smalle kloof. Pas sinds de aanleg van de spoortunnel Kandersteg - Goppenstein aan het begin van de 20e eeuw is het Lötschental goed bereikbaar. Aan deze geïsoleerde ligging heeft het dal diverse culturele eigenheden te danken. In het Lötschental, dat oploopt van 635m (Rhônedal) tot 1740m (Fafleralp), liggen de plaatsjes Ferden, Kippel, Wiler en Blatten. Aan de noordzijde van het dal loopt op circa 2000m de Hohenweg. Deze vormt een ideale leidraad voor dagwandelingen. De zuidzijde van het dal wordt gedomineerd door de imposante Bietschhorn (3934m). De Langgletsjer besluit het dal. Het Lötschental ligt in een gebied dat is genomineerd voor de UNESCO-werelderfgoedlijst.

Uitgangssituatie De Alpen zijn ontstaan door een 'botsing' van Italië met het Europese vasteland. Hierdoor zijn aardlagen scheef komen te staan. Door de verschillen in gesteente (van zuur tot basisch), zon- en hoogteligging (temperatuur) en de wisselende beschikbaarheid van water ontstonden zo op korte afstand van elkaar veel verschillende vegetaties. Tijdens een dagwandeling kun je qua natuur van Zuid-Frankrijk naar Noorwegen wandelen. We zijn geneigd om de Alpen te zien als oernatuur. Dat beeld is maar gedeeltelijk juist. Vanaf de Bronstijd (±3000 v.C.) is de mens de Alpen gaan bewonen. Dat leidde in eerste instantie tot het gedeeltelijk rooien van de aanwezige bossen. Bosrandsoorten zoals kruiden profiteerden van

Het Lötschental vanaf Hockenalp, kijkend richting het Rhônedal. De vorm van het dal - een liggend vraagteken - is duidelijk te herkennen.

het gewijzigde beheer. Ook de samenstelling van het bos veranderde door het bosbeheer. De gecreëerde weiden werden gemaaid, begraaasd en/of bemest. In de 20e eeuw kwamen daar nog factoren als kunstmest, gif (verkeer!) en recreatie (wintersport) bij.

Hoewel de Alpen een overweldigende indruk op ons maken, is het goed te beseffen dat de alpenweiden in feite één groot aangeharkt grasland vormen.

Karakteristieke Alpen-vlinderlandschappen

Door een vlinderbril bekeken kunnen we onderweg van 'Zuid-Frankrijk naar Noorwegen' o.a. de volgende aantrekkelijke gebieden onderscheiden:

1. open plekken in de montane naaldbossen;
2. natte en droge subalpiene graslanden;
3. Walliser steensteppe.

Open plekken in de montane naaldbossen De dalbodem van het Lötschental ligt in het montane gebied. Dat wil zeggen dat er voornamelijk naaldbomen voorkomen. Voor loofhout zijn de groeiomstandigheden te ongunstig. Het groeiseizoen loopt in Wiler van begin mei tot september. Het is een vuistregel dat per 100 meter stijging het groeiseizoen een week korter wordt. In het voorjaar bloeien tussen het dorre gras binnen de kortste keren krokussen, sleutelbloemen en soldanella. De eerste orchideeën steken ook de kop op. De kritische vliegorchis kan op verschillende plaatsen worden gevonden. Weiden die snel egaal groen worden na de dooi zijn doorgaans vermest. Afgevlogen kleine vossen (*A. urticae*) en gehakelde aurelia's (*P. c-album*) vliegen overal rond, zelfs boven de besneeuwde hellingen. Ze zijn vaak te vinden op bloeiende wilgen langs de bergbeken. Net als in Nederland kunnen in het Lötschental de eerste groentjes (*C. rubi*) begin mei worden gezien.

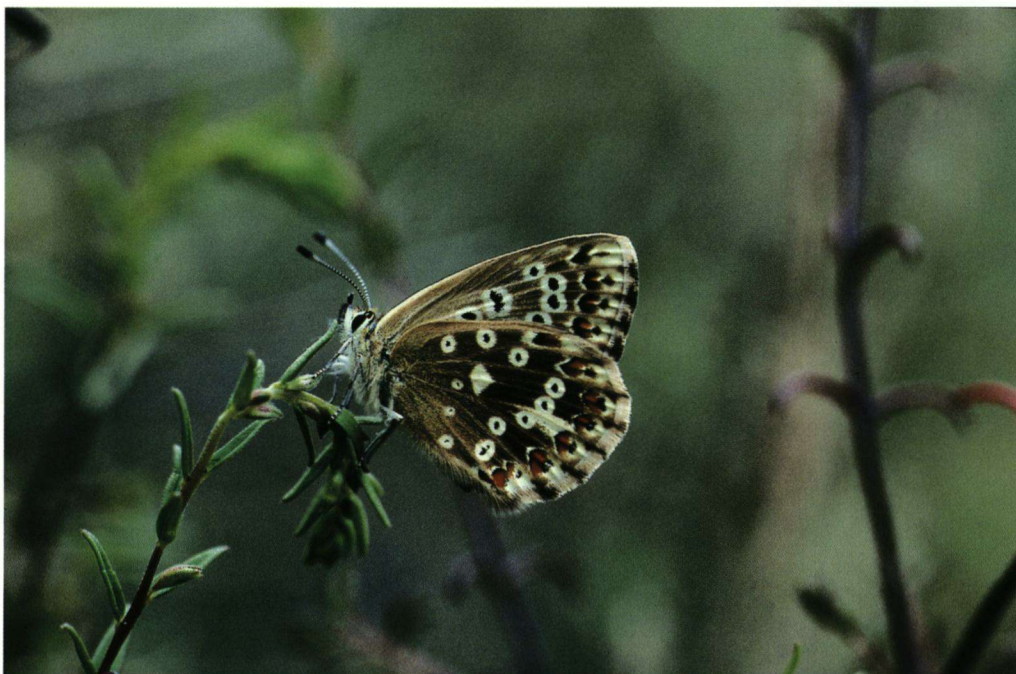
The many views of the Lötschental

An overview of alpine butterflies of the Lötschental in Switzerland. The Lötschental is a small subsidiary valley of the Rhone valley with three distinct landscapes. These are the open spaces in mountainous pine forests, wet and dry sub-alpine grassland, and the Walliser steppes. Each landscape has its own flora and fauna including butterflies typical for this habitat. A detailed description of these landscapes with the species of butterfly found here is given.

Lötschental

In de zomer vormen de open plekken in het bos, bosweiden, bergbeekoevers en lawinebanen kleurrijke linten in de lagere delen van het dal. Een korte wandeling over de zongerichte noordhelling is meteen smullen geblazen. In het dal van de Mittbach boven Wiler (op ca. 1550 m) zag ik begin augustus 2001 binnen tien minuten zes soorten parelmoervlinders: keizersmantel (*A. paphia*), grote parelmoervlinder (*A. aglaja*), duin- (*A. niobe*), knooppkruid- (*M. phoebe*), tweekleurige (*M. didyma*) en titania's parelmoervlinder (*B. titania*). De laatste kan gemakkelijk herkend worden aan haar paarse onderzijde in combinatie met de krachtige driehoekige vlekken in de submarginale band. De eerste spikkeldikkop meldde zich op deze hoogte, foeragerend op wilgenroosje: het westelijk spikkeldikkopje (*P. carlinae*), bleek (*P. coridon*), bruin (*A. agestis*) en icarusblauwtje (*P. icarus*) waren ook present. Zelfs de apollovlinder (*P. apollo*) kon ik hier bewonderen terwijl hij op en neer racete langs een steile puinhelling. Tijdens het doorkruisen van de bospercelen kwam ik onder andere de boserebia (*E. ligae*) regelmatig tegen. Het bos bestaat voornamelijk uit lariks en arve.

Natte en droge subalpiene graslanden Deze graslanden komen hoger op de hellingen voor (tot circa 2200 meter). De boomgroei neemt duidelijk af in hoogte en dichtheid. Dit is het terrein van de rode (*L. hypophoe*) en bruine vuurvlinder (*L. tityrus*). De laatste herkende ik eerst niet, omdat de ondersoort subalpinus afwijkt van de Nederlandse soortgenoten. Het 'cirkeltje' van vier donkere

Hoe het algemene bleek blauwtje in lichte motregen een schoonheid wordt.

'Bergscharte' bij de Schwarzsee. Hier vlogen onder andere alpenparelmoervlinder, rode vuurvlinder en de spectaculaire vlinderhaft.

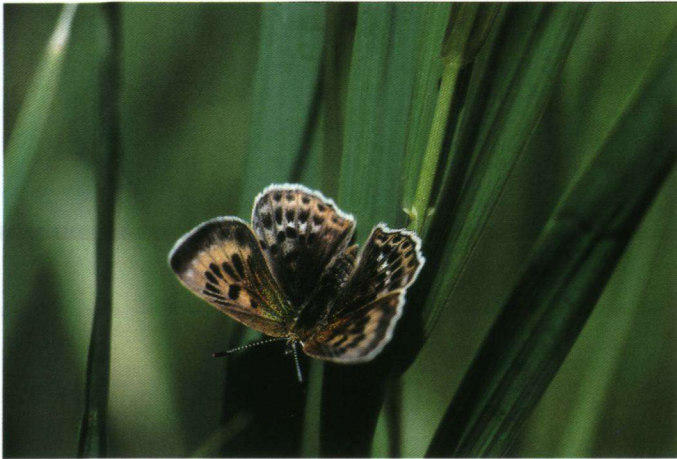
stippen in het midden op de onderzijde van de achtervleugel bleek een goed houvast. Ook van het morgenrood vliegt hier een opmerkelijke kleurvariant (*L. vigaureae* ssp. *montanus*). Het vals heideblauwtje (*P.*

idas) vliegt ook in deze zone. Eerlijkheidshalve moet ik bekennen dat ik deze soort pas thuis op naam heb kunnen brengen. Vlinders op dia's vliegen tenminste niet weg. Dat is vooral handig wanneer je dat doortje aan de mannetjesvoorpot moet controleren.

Nog een puzzelfamilie vormen de hooibeestjes. In de veldgidsen lijkt het allemaal niet zo moeilijk, maar de praktijk is weerbarstiger. Het darwins hooibeestje (*C. darwinia*) vliegt op de hogere zuidhellingen van het Lötschental samen met het alpenhooibeestje (*C. gardetta*). Diverse exemplaren met de typische kenmerken van allebei de soorten zijn in het verleden al gevonden. Of het dus echt aparte soorten zijn is nog maar de vraag.

De subalpiene zone is bij uitstek het terrein van de erebia's. De blinde bergerebia (*E. pharte*) en de kleine bergerbia (*E. melampus*) komen er veel voor. Ook vliegt de schaarse alpenbergerebia (*E. eriphyle*) op enkele plekken in het Lötschental rond. Veel erebiasoorten hebben schrale grassen als waardplant. Als compensatie voor de geringe voedingswaarde van de grassen duurt hun rupsstadium vaak twee jaar. In vergelijking met de montane zone is het aantal soorten parelmoervlinders in de subalpiene zone klein. Op een skihelling kwam ik de woud- (*M. diamina*) en de witbonte parelmoervlinder (*E. cynthia*) tegen.

Walliser steensteppe Bij het woord steppe denk je eerder aan

Vrouwje morgenrood ondersoort 'montanus'.

Rusland dan aan Zwitserland. Toch komt op de noordhelling van het Rhônedal (tevens de zuidzijde van het Lötschbergmassief) dit unieke landschapstype voor. Een uiterst dunne kalkbodem en de zongerichte ligging in het brede Rhônedal vormen de basis. In combinatie met een geringe hoeveelheid neerslag en het optreden van de zomerse Föhn resulteert dit in een continentaal klimaat en een schrale vegetatie. De grijze gors en smaragdhagedis komen er voor evenals tal van zuidelijke en oostelijke vlindersoorten: spaanse parelmoervlinder (*M. deione*), steppeparelmoervlinder (*M. aurelia*), witbandzandoog (*B. circe*), grote saterzandoog (*S. ferula*) en kleine heivlinder (*H. statilinus*). De bedreigde blauwoogvlinder (*M. dryas*) kwam ik op een wandeling tussen Raron en St. German diverse malen tegen. De vlinders maakten druk gebruik van koninginnenkruid als nectarplant.

Het aantal soorten blauwtjes op deze helling is groot: ± 15 . Opvallende soorten daarbij zijn het groot tragantblauwtje (*L. escheri*) en het getand blauwtje (*P. daphnis*). Het wandelpad loopt op 700 meter boven zeeniveau, dus zijn ook de pages (groot en klein) goed vertegenwoordigd.

Smalle watertoevoerkanalen ('Bissen') brengen smeltwater naar de wijnbouwgebieden die hier tot op 1000 meter hoogte voorkomen. De smalle onderhoudspaden die langs de Bissen lopen vormen aantrekkelijke wandelpaden. Hoewel de Rhônedalbodem door veel industrie en bebouwing wordt ontsierd is het uitzicht vaak adembenemend. Tal van besneeuwde 4000'ers liggen in het blikveld.

De Lötschbergspoorlijn biedt vanaf Brig en Goppenstein een uitstekend aanknopingspunt voor dagtochten langs deze 'Südrampe' van het Lötschbergmassief. Op verschillende tussenliggende stationnetjes kan worden in- en uitgestapt.

De puzzelvlinder - breng hem op naam en motiveer je determinatie.

Puzzel mee! Nieuwe vlindersoorten in onbekende biotopen herkennen, doet een groot beroep op je waarnemingsvermogen. Soms zoveel dat zelfs goede foto's niet direct duidelijkheid geven over de juiste determinatie.

Welke vlindersoort staat volgens u op deze foto? Spit uw vlinderboeken na en mail/schrijf uw gemotiveerde mening naar De Vlinderstichting, redactie 'Vlinders' o.v.v. vlinderpuzzel.

In het volgende nummer volgt een uitwerking waarin de reacties worden meegenomen.

Tot slot Ik heb in dit artikel drie 'gezichten' van het Lötschental kunnen beschrijven. Het heeft er nog veel meer. Wat mij betreft is het Lötschental zijn nominatie voor de UNESCO-werelderfgoedlijst méér dan waard.

Literatuur

T. Tolman en R. Lewington (1999) De Nieuwe vlindergids, Uitgeverij Tirion Uitgevers B.V., Baarn. Nederlandse vertaling: I. van Halder *Tagfalter und ihre Lebensräume* (1987). Schweizerischer Bund für Naturschutz, Basel